

Vallentuna kyrka

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

Vallentuna kyrka

Vallentuna församling, Roslags kontrakt, Stockholms stift

Kyrkvägen, Vallentuna socken och kommun, Stockholms län, Uppland

Vallentuna kyrka kan dateras till 1100-talets slut. Enligt kyrkans eget kalendarium från 1198 var Vallentuna kyrkas invigningsdag (*dedicatio ecclesie*) den 1 oktober, medan året är okänt. Kyrkan byggdes med västtorn, **långhus** och smälare **kor** och hade för tiden imponerande mått, den största i Vallentuna härad och den enda med torn. Under 1200-talet byggdes en kvadratisk **sakristia** på **korets** norra sida. Vid 1400-talets mitt utvidgades kyrkan genom att **koret** förlängdes och ett **vapenhus** byggdes framför ingångsportalen i söder. Tornet försågs med en hög spira. Kyrkan fick murade valv som pryddes med målningar. 1680 byggdes ätten Klingspors sexkantiga **gravkor** på **korets** sydsida. På 1760-talet förstörades fönstren. Vid en brand 1856 förstördes yttertak, valv och träinredning.

Återuppbyggnaden genomfördes 1857–58 med Abraham Rafael Ulric Pettersson (1824–1866) vid Överintendentsämbetet som arkitekt. **Kor** och **vapenhus** revs och huvudentrén flyttades till tornets västingång. **Sakristian** i norr formades till en öppen korsarm och en ny korsarm byggdes mitt emot. **Gravkorets** minnesrum fick funktion som **sakristia**. Det nya **koret** fick samma bredd som **långhuset** vilket försågs med **tunnvalv**. Inredningen ritades av samme arkitekt. Exteriören fick profilerad taklist och nya fönster. 1898 gjordes en invändig renovering efter arkitekten Bror Almqvists (1864–1940) ritningar som på 1930-talet följdes av en ut- och invändig renovering under ledning av arki-

tekten Evert Milles (1885–1960). Under 1970- och 1990-talet har vissa tillägg och förändringar skett i kyrkorummet.

Vallentuna kyrka är skyddad enligt 4 kapitlet lagen om kulturminnen.

HISTORIK

Vallentuna som namn förekommer i dokument från tidigt 1200-tal. Både härad och socken har samma namn, i sin tur namngivna efter den gamla centralbyn. Kännetecknande för bygden kring Vallentunasjön är rikedomerna på fornminnen och historiska miljöer. Runstenar, vikingatida och äldre gravfält tillsammans med gårds- och bynamn vittnar om att bygden redan var gammal då den kristnades. Vikingatida vägstråk, tingsplatser, en av **Jarlabankestenarna** med äldsta belägget för ”hundare” nu placerad utanför kyrkan samt runstenen med den äldsta kända slutrimmade versen, funnen i kyrkan på 1930-talet, tillhör områdets historia. Märkligt är det från Vallentuna kyrka bevarade kalendariet, en pergamenthandskrift från kyrkans första tid.

Vallentuna var under medeltiden den största socknen i häradet. I denna centralbygd uppfördes Vallentuna kyrka som den största kyrkan och den enda med torn. En ursprungligen högt placerad ingång antyder tornets försvarsfunktion. Landsvägen gick förbi kyrkan som länge utgjorde socknens centrum tillsammans med marknadsplatsen vilken ända in på 1900-talet

En av Jarlabankestenarna vid kyrkan.

låg norr om kyrkan. 1885 fick Vallentuna hållplats vid järnvägslinjen Stockholm–Rimbo. Kring stationen växte Vallentuna stationssamhälle fram och tyngdpunkten flyttades så småningom från kyrkmiljön. I början av 1950-talet startade en mera ordnad planering för ett tätbebyggt samhälle och så småningom utvecklades ett nytt kommersiellt och kulturellt centrum.

BESKRIVNING

Omgivningen

Vallentuna kyrka ligger drygt två mil norr om Stockholm. Med hållplats vid Roslagsbanan ingår Vallentuna i Storstockholms pendlingsområde. I kyrkans närmaste omgivning ligger flera

äldre byggnader. Prästgården, uppförd 1795 på platsen för en äldre prästgård, används sedan 2003 som förskola. Klockargården uppfördes 1864 som kombinerat skolhus och organistbostad. Stefansgården, uppförd 1899, har innehållit småskola, lärarbostäder, barnmorskebostad och kommunalhus. Mathiasgården uppfördes 1986 som samfällighetens församlingshus med kyrkoförvaltning. Bredvid Mathiasgården ligger en gammal arrendatorsbostad uppförd på 1920-talet med ladugård återuppförd 1984 efter en brand. Dessutom finns parkeringsplats. I sydväst ligger gamla ladugården ombyggd till kyrkogårdsförvaltning. Området söder och öster om bogårdsmuren är rikt på äldre lämningar och i sydslänten går en äldre väg ner mot Vallentunasjön.

Kyrkomiljön

Vallentuna kyrka ligger på höjden vid Vallentunasjöns norra sida, väl synlig på håll.

Kyrkogårdens äldsta del är inhägnad av en kallmurad gråstensmur som sammanfaller med den under tidigt 1800-tal innanför muren planterade trädkransen. Grusgångarna utmed kyr-

Kyrkan med västtorn och utvidgad kyrkogård med kapell.

kogårdens fyra sidor och runt kyrkan är förbundna med ingångar i murens norra, västra och södra sidor. Kyrkogårdens tre **stigluckor** har i norr ersatts med murade och putsade grindstolpar och grindar av smidesjärn, en ingång i väster på platsen för en riven **likbod** samt en smalare öppning i söder med järngrind. Kyrkogården har utvidgats åt väster vid flera tillfällen sedan 1951. Från 1969 har utvidgningen fortsatt i etapper, 1975 efter planer av arkitekt Jörgen Auby. Till minneslunden, anlagd i sydväst, leder en stentrappa och vid sidan av den en anlagd vattentrappa. Här är kyrkogårdens gräns mot söder och Vallentunasjön svår att uppfatta.

Kapellet, väster om kyrkan, är ritat av arkitekten Evert Milles och uppfört 1951 som begravningskapell. Det är byggt av betong och cementhålden som utvändigt putsats. Det **valmade sadeltaket** täcks med skiffer. Kapellet används i dag för mindre samlingar av olika slag.

Söder om kyrkan stod från 1600-talet och in på 1800-talet en klockstapel. Den uppges i källor från 1832 som bristfällig och samma år flyttas kyrkans två klockor till tornet. Vid branden 1856 smälte klockorna och malmen togs tillvara och användes vid omgjutningen av storklocka och lillklocka i samma stil av Frantz Mauritz Bergholtz. Lillklockan finns kvar men storklockan spräcktes vid mobiliseringsringningen 1914 och göts om hos samma firma 1921.

Kyrkobyggnaden

Vallentuna kyrka är orienterad i sydost-nordväst. För enkelhets skull används i framställningen väderstrecken öst, väst, norr och söder med koret orienterat mot öster. Till sin äldsta form är den en **romansk** kyrka med västtorn, tillbyggd med korsarmar och ett tresidigt **kor**

samt mellan **ko**ret och södra korsarmen ett **gravkor** som i övre delen är inrett till **sakristia**. Kyrkan har murverk av tuktad gråsten med tegel i senare omfattningar och taklist samt i det tillbyggda **gravkoret**. Tornet, **långhusets** båda västliga hörn och norra korsarmen har **kvaderhuggna** hörnkedjor av sandsten. Murverket i dessa byggnadsdelar är regelbundet, ibland med jämna rader av nästan kvadratiska, valda eller kluvna gråstensblock. Södra korsarmen och **ko**ret har murverk med oregelbunden skiftläggning av vald eller sprängd gråsten.

Exteriör

Kyrkans fasader har aldrig varit putsade. Grundstenarna är delvis synliga medan markerad sockel saknas. Det med **långhuset** samtida tornet har en för Uppland sällsynt och byggnadshistoriskt intressant runinskrift som anger namnet på kyrkans stenmästare ”Andor tillhög denna fagra sten”. **Gravkoret**s fasader är putsade utom sockeln som är av sandsten.

Kyrkans exteriör förändrades vid restaureringen efter branden 1856. Tornspiran försvann och tornets murar sänktes i norr och söder och täcktes med ett **sadeltak**. Det medeltida **vapen-**

Kyrka och **bogårdsmur** från nordväst.

Runinskrift på tornet med stensemälarens namn inristat.

huset i söder revs och kyrkan fick entréer i tornets västmur och i norra korsarmen. Då tillkom också kyrkans putsade muröppningar med de höga gjutjärnsfönstren i långhuset samt södra korsarmen med höga fönster och koret med lägre fönster. I tornets södra mur är fönster insatt i den ursprungliga öppningen till tornets övervåning. Vid den senaste genomgripande restaureringen 1937 återställdes Klingsporska gravkorets exteriör med huv och spira.

Interiör

Tornrummets tunnvalv av gråsten är sannolikt ursprungligt. Rummet fick efter branden funktion som kyrkans vapenhus med entré i väster. Tornets övriga våningar har bjälktak, tillkomna efter branden 1856. Här förvaras en väderlåda och träpipor, sannolikt från Daniel Wallenströms orgel från 1859. Tillträde till tornets övre delar sker från läktaren genom en smal dörröppning med plåtklädd dörr. En stentrappa i västra muren leder vidare till första våningens tornrum med trägolv, oputsade gråstensmurar med brett utstrukna fogar. En djup rundbå-

genisch i sydmuren var ursprungligen ingång till tornet utifrån, idag försedd med ett litet rektangulärt fönster. I översta tornrummet finns kraftiga träkonstruktioner för klockupphängningen och murar med öppna ljudluckor i söder, väster och norr. Genom en öppning i klockvåningen, försedd med järnlucka, nås långhusvinden. I det övre tornrummet förvaras delar av en bänkinredning med äldre färgsättning och ett skulpterat draperi i trä som hör till altarpupp-satsen.

Vapenhuset har golv av tegel samt putsade väggar och valv som är vitmålade. I väster finns en fristående inredning från 1972 med bl a brudkammare. Samtidigt tillkom nya dörrar i orangelaserat trä med glasade fyllningar mot kyrkorummet.

Kyrkorummet blev, i samband med restaureringen efter branden 1856, välvt med segmentvalv av trä, norra korsarmen, tidigare sakristia och södra korsarmen fick tunnvalv av tegel och koret nybyggdes i polygonal form. Kyrkans inredning är tillkommen i samband med ombyggnaden efter branden 1856 eller senare. Det gäller bl a predikstolen med korg och ljudtak samt bänkinredningen med slutna kvarter, den senare ombyggd 1935.

Interiör mot koret i öster.

Orgelläktaren med barriär av enkla fyllningar, dekorerade med snidade, förgyllda musikemblemen tillkom efter branden.

Vid restaurering 1899 dekorerades **koret** med målningar som överkalkades 1935 då även taklisten av gips togs bort. Brädgolv under bänkarna och kvadratiske plansten i gångar kom till 1935. Vid restaureringen 1992 sänktes golvet i **koret** och i södra korsarmen, samtidigt täcktes hela **koret** med kalksten medan södra korsarmen fick tegelgolv. I **koret** placerades ett nytt altarbord av trä och bakom detta, på ett fundament av järn, korset från 1700-talets altarpupp-sats. Denna var utförd 1763–65 av bildhuggaren Dahlström (1702–1786) och ersatte då ett medeltida altarskåp.

Gjutjärnsfönster i kyrkorummet.

Det vackra ljusflödet i kyrkorummet beror på att fönstren är försedda med klarglas och att de saknar extra bågar. I kyrkan hänger mäsingskronor från 1500-talet och 1700-talet.

Sakristian flyttades efter branden till **gravkoret**s minnesrum i söder. 1937 iståndsattes gravkammaren och kistorna konserverades. Övervåningen, minnesrummet, bibehölls som **sakristia** och försågs med en ny ingång till kyrkorummet i sin norra vägg. Den gamla ingången till minnesrummet, i **gravkoret**s västra vägg, sattes igen och predikstolen flyttades till kyrkans norra sida. Dörrar och snickerier i **sakristian** härstammar troligen från denna ombyggnad. 2002 restaurerades **sakristian** som följd av en fuktskada i taket. De tidigare orange snickerierna fick då en grå kulör, något ljusare än vad som fanns under den orange färgen.

Vid restaureringen 1992 skedde en återgång till färgsättningen från tiden före Milles restaurering 1935. Kyrkans väggar och valv är enhetligt avfärgade i en ljus färgton. Det röda i snickerierna togs bort och bänkskärmarna målades i grågrön gul marmorering inom grönt ramverk. De i orange laserade träpartierna målades gråvita.

Orgelfasaden, ritad av arkitekt Axel Nyström (1832–1894), är från 1859 medan den samtida

Interiör mot orgelläktaren i väster.

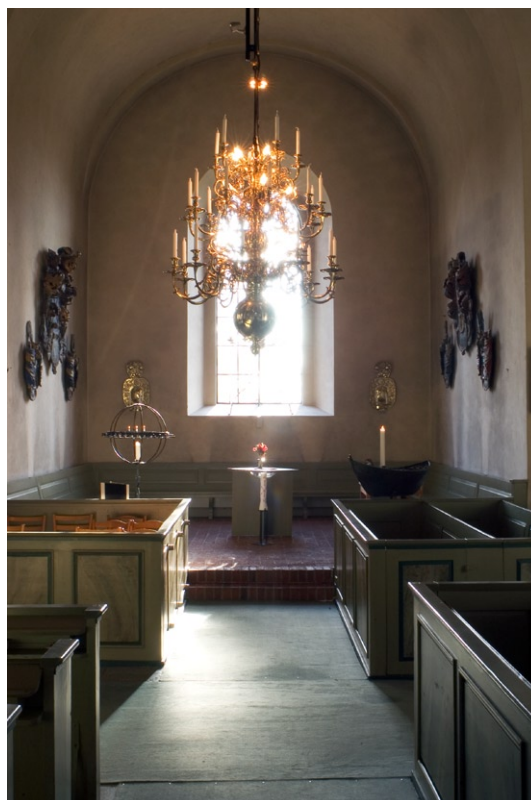
orgeln, byggd av organisten och orgelbyggaren Daniel Wallenström, Uppsala, ersattes med en ny orgel med 22 stämmor byggd 1959 av Grönlunds Orgelbyggeri. I den nya orgeln ingår 2 stämmor från Wallenströms orgel. Kororgeln med 15 stämmor är ritad av arkitekt Ulf Oldaeus (1943–), byggd av Walter Thür Orgelbyggen AB i Torshälla och invigd på påskdagen 2002. Den är placerad i kyrkans sydöstra bänkvarter och har genom sin färgsättning medvetet underordnats predikstolen. De båda orgelarna är numera sammankopplade.

Övriga inventarier

Fragment av en dopfunt i kalksten från gotländska stenmästare samt nattvardskärl och rökelsekar är inventarier från medeltiden. I gravkammaren återfunna stenfragment av fönsteromfattningar och ljudgluggskolonnetter är prov på romanska stenhuggartraditioner. Mässhake i gulnad guldbrokad med vapen tillhörande ätterna Drake och Klingspor jämte årtalet 1680 i applicerat guld- och silverbroderi vittnar tillsammans med ett stort antal vapensköldar från 1600-talet om traktens historia. Ett antependium från 1725 skänkt av Julius Grundelstierna förvaras nu i textilkammaren. En korkåpa broderad av Albertus Pictor (troligen omkring 1440–1509/10) hör till kyrkan men förvaras nu på Statens historiska museum.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

Kyrkomiljön har en mycket förtätd stämning i den äldre delen med bogårdsmuren och trädkransen som inramning till kyrkans gråstensmurar. Läget på höjden ger fri sikt åt alla håll och kyrkomiljön avtecknar sig som en silhuett

Dopkapell i södra korsarmen.

mot himlen. Kyrkogårdens utvidgning i västslutning är mindre synlig från vissa håll. Minneslundens vattentrappa tar vara på höjdskillnaden och tillför, genom det porlande vattnet, en livgivande ljudupplevelse.

Vallentuna kyrkas storlek, tornet och den utvändigt påkostade utformningen markerar kyrkans särställning i häradet under medeltiden. De långa tidsperspektiven är avläsbara i murverket med stenhuggarnas runinskrifter och senare igensatta muröppningar. I södra korsarmen och koret, tillbyggda efter branden 1856, har murverkets karaktär anpassats till det gamla. En profilerad taklist i tegel runt kyrkan och takens koppartäckning håller visuellt ihop de olika

Långhuset mot norra korsarmen.

byggnadsdelarna. Detta gäller även de höga, rundbågiga öppningarna med dekorativt formade gjutjärnsfönster. **Gravkoret** för ätterna Klingspor, Clerck, Lagerfelt och Gyllenberg, uppfört 1680, tilläts, vid 1930-talets restaurering, åter få framträda i sin sexkantiga form och avviker med sin putsade fasad.

Kyrkorummets arkitektur med höga **tunnvalv** och frikostigt ljusinsläpp genom stora gjutjärnsfönster tillhör 1850-talets återuppbyggnad efter branden. En genomgripande inre och yttre förändring på 1930-talet, ledd av arkitekten Evert Milles, favoriserade medeltiden och innebär att kyrkan rensades från onödiga prydnader. Det sena 1900-talet har inneburit tillägg och förändringar dels utifrån funktionella och tekniska krav, dels utifrån **liturgiska** krav på flexibel möblering i **kor** och dopkapell. Samtidigt har en återgång skett till färgsättningen från perioden före 1930-talets restaurering.

Av den fasta inredningen är två nummertavlor med rikt skulpterade och förgyllda ramar från 1700-talet äldst. Altarkorset med törnekrona, predikstolen, orgelfasaden och läktarbarriären med snidade och förgyllda musikemblem samt bänkarna tillhör 1800-talets inredning efter branden. Södra korsarmen har fått

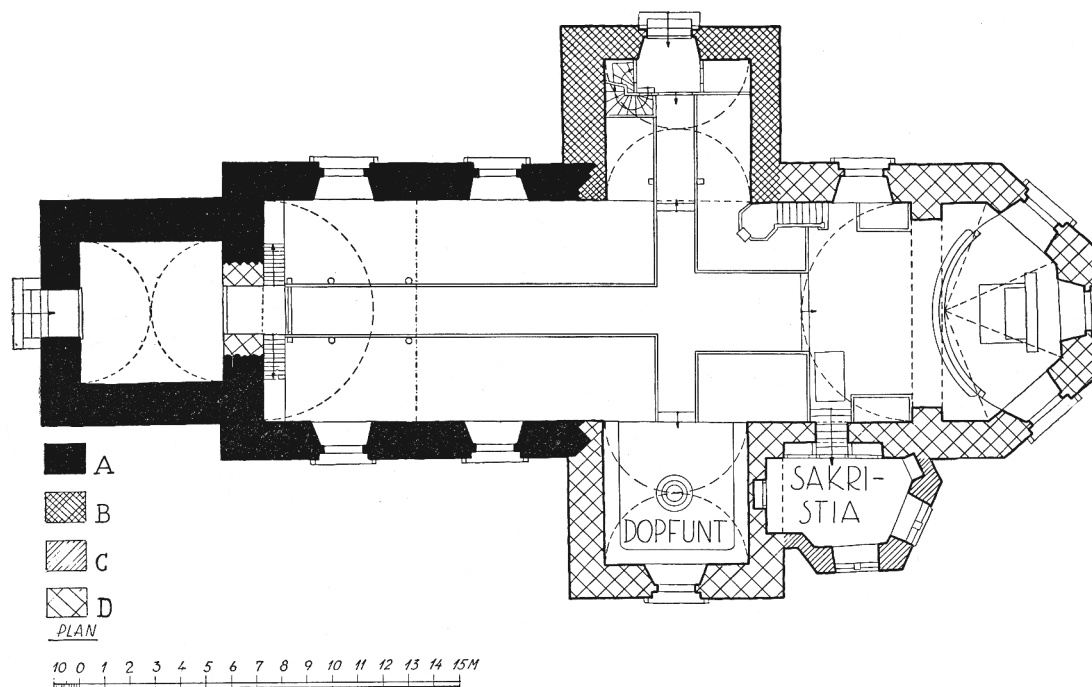
sin bänkinredning från 1935 samt dopfont och altare från 1990-talets restaurering.

Inventarier som präglar kyrkorummet är tre större och sex mindre begravningsvapen från 1600-talet samt två stora begravningsvapen från 1700-talet. De tillhör bygdens och kyrkans historia liksom en **mässhake** i guldbrokad från 1600-talet.

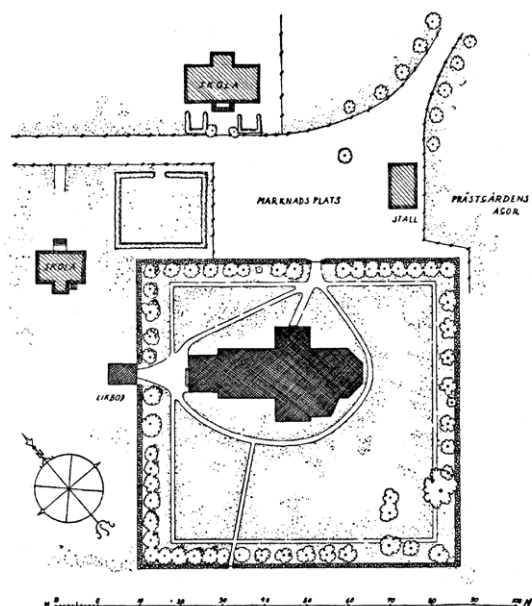
Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- kyrkans och kyrkogårdens öppna läge
- kyrkans aldrig putsade gråstensmurar
- medeltida murverk i västtorn, **långhus** och norra korsarmen, f d **sakristia**
- tornets tunnvalv från äldsta byggnadstiden
- runinskrifter från byggnadstiden i tornets nordvästra hörnkedja och spår i gråstensmurverket efter äldre muröppningar
- kyrkorummets harmoni i tunnvalv och bågformiga muröppningar
- gjutjärnsbågarnas form och ljusflödet genom glaset
- Vallentunakalendariet från 1198
- äldre inventarier som förvaras i övre tornrummet
- runsten på kyrkogården tillhörande Jarlabanke med runristningar på båda sidor och äldsta belägget för ”hundare”.

ORIENTERINGSPLANER

Plan av Vallentuna kyrka mot norr. Uppmätning från 1921, kompletterad 1948. Efter Sveriges kyrkor.

Situationsplan. Uppmätning från 1921, före utvidgning av kyrkogården. Efter Sveriges kyrkor.

KRONOLOGI

År	Händelse	Källa
1100-talets slut	Västtornet, långhus och smalare kor byggs.	Tuulse 1954
1200-talet	Sakristian byggs till.	dito
Omkring 1300	Dopfont av gråblå kalksten tillkommer (fragmentariskt bevarad).	Norberg 1967
1684	Kyrkan avbildas av P Helgonius i Per. Mon Stenfragment bevarade från avbildade ljudgluggar.	Tuulse 1954
1690	Torndörren omnämns i räkenskaper.	dito
1763–65	Altaruppsats av bildhuggaren Dahlström ersätter medeltida altarskåp.	dito
1816	Bogårdsmur, ca 300 meter lång, uppförs av dalkarlar.	Sundström 2006
1822	Trädkransen planteras och bogårdsmuren repareras.	Tuulse 1954
1832	Klockorna hängs i tornet och ljudgluggarna ändras.	dito
1850	Välvd portal uppförs i norr.	dito
1850-tal	Nummertavlor med snidade och förgyllda ramar tillkommer.	dito
1856	Kyrkans tornspira antänds av blixten. Långhusets tak förstörs liksom den fasta inredningen.	dito
1856–59	Ombyggnad efter branden utifrån konstruktör A R Petterssons ritningar. Koret rivs och byggs nytt i polygonal form. Sakristian byggs om till korsarm med entré mot norr. Pendang byggs till i söder. Gravkor inreds till sakristia. Vapenhus rivs. Södra ingången muras igen. Fönster- och dörröppningar med tegelomfattning tas upp. Karm och spröjs utförs av gjutjärn från Bolinders. Tornmurarna sänks och avslutas med sadeltak. Portalen i väster byggs om, ursprunglig ingång till tornets övervåning i södra muren ändras till fönsteröppning, ljudgluggarna ändras, sydportalen muras igen, dörröppning till långhuset byggs, långhuset välvs med segmentvalv av trä, putsas och vitkalkas. Korsarmarna välvs med tunnvalv av tegel. Koret välvs med hjälmvalv. Golv läggs med plansten. Altaret utgörs av ett enkelt altarbord, tillkommet efter branden, prytt med ett förgyllt träkors med törnekrona och svetteduk. Korset utgör möjligen en del av en altaruppsats som gjordes 1763 av bildhuggaren Dahlström.	Tuulse 1954. ATA

År	Händelse	Källa
1856–59	Ny predikstol med polygonal korg och ljudtak. Sluten bänkinredning med enkla fyllningar tillkommer. Orgelläktare byggs med barriär av enkla fyllningar med snidade förgyllda musikemblem. Nya takstolar och taktäckning av svartmålad järnplåt.	Tuulse 1954. ATA
1859	Ny orgel med 13 stämmor byggs av organisten i Heliga Trefaldighet i Uppsala, orgelbyggaren Daniel Wallenström. Orgelfasad byggs efter ritning av arkitekt Axel Nyström.	Tuulse 1954
1899	Invändig restaurering efter förslag av arkitekt Bror Almquist. Koret dekorerats med målningar och altaret förses med ett understycke.	dito
1921	Kyrkogården uppmäts av Alb. Flinck.	ATA
1927–28	Gravkorets fasad putsas om i beige kulör och granitsockeln friläggs. Vindfång byggs in i väster.	Tuulse 1954 Sjöström 1999
1935–38	Restaurering av exteriör och interiör, arkitekt Evert Milles. Klingsporska gravkorets huv och spira återuppbyggs och täcks med koppar. Kyrkans fönster får dubbla glas i befintliga gjutjärnsbågar. Rosettfönster i norr kompletteras på insidan med karm och bågar av trä. Pannrum grävs ut under norra korsarmen, golvet höjs och läktare byggs. Utgrävning under kyrkans golv av E Klingberg 1937 visar det medeltida långhusets östra vägg med en trång triumfbågsöppning och ett därtill anslutande smalare kor i öster. Golv i gångar och kor läggs med kvadratisk plansten, innanför altarring och i södra korsarmen med tegel. Nytt brädgolv under bänkar. Väggar och valv samt målade dekorationer överkalkas. Taklist tas bort. Bänkar utförs med kälning i sits och målas. Läktarbarriär målas i grågrön kulör. Ny ingång till sakristian tas upp och f d dörr sätts igen. Dopkapell inreds i södra korsarmen, ny dopfont av konststen utförs av skulptören Axel Wallenberg. Vattenburet värmesystem installeras. Gravvalvet inspekteras och åtgärdas. Delar av medeltida dopfont hittas i valvet.	Tuulse 1954
1951	Kyrkogården utvidgas västerut, arkitekt Evert Milles, som även ritat ett begravningskapell.	Sundström 2006. ATA
1955	Norra portalen byggs om av arkitekt Evert Milles.	Norberg 1976

År	Händelse	Källa
1959–60	Restaurering och ombyggnad av arkitekt Evert Milles. Kyrkorummets väggar och valv putsas om och utrymmet under läktaren avskiljs med väggar av trä för brudkammare och städskrubb. Ny orgel byggs av Grönlunds Orgelbyggeri i Gammelstad med 22 stämmor, varav 2 stämmor från 1859.	dito
1960/1986	Kyrkans svartplåt byts ut mot kopparplåt.	Sjöström 1999
1970-talet	Kyrkogården utvidgas ytterligare åt väster efter ritningar av arkitekt Jörgen Auby.	ATA
1972–73	Väntrum inreds i väster, arkitekt Engstrand & Speek. Nya dörrar mot kyrkorummet samt toalett och förråd under västra läktaren, allt i laserat trä.	Sjöström 1999
1984	Ramp för funktionshindrade byggs vid norra ingången. Halogenljus installeras i ljuskronorna.	dito
1987	Kyrkogården utvidgas och minneslund anläggs.	ATA
1992–93	Restaurering under ledning av arkitekt Gunnar Westerlind. Putsade murytor rengörs och lagas, golv, valv och torn isoleras, ny textilförvaring och förråd under läktaren i norra korsarmen. Golvet i koret och i södra korsarmen sänks och koret täcks med kalksten. Nytt altarbord i trä, fundament i järn för korset från 1700-talets altaruppsats. Altarringen ändras till flyttbar. Dopfont av trä i södra korsarmen. Återgång till färgsättningen före Milles restaurering, laserade träpartier målas gråvita, mild grågrön ton återkommer i alla snickerier, i altarbordet, stativet till dopskålen i glas och i bänkarna. Predikstolen och läktarbarriären har inslag av gråblått och förgyllning.	Sjöström 1999
1994	Vikingaskepp i smide av konstsmed Curt Wägerth placeras i långhusets norra fönster.	dito
1998	Kororgel byggs med fasad efter ritningar av arkitekt Ulf Oldaeus.	Wallström 2002
2001	Invändig restaurering av sakristian efter fuktskada.	dito

KÄLLFÖRTECKNING

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet

SLM Stockholms läns museums arkiv

Muntlig källa från församlingens organist Leif Johansson, 2007

Bonnier, A C, *Kyrkorna berättar*. Upplands Kyrkor 1250-1350, Uppsala 1987

Calissendorff, K, *Ortnamn i Uppland*, Stockholm 1986

Ferm, O, *Kyrka och socken i medeltidens Sverige*. Studier till det medeltida Sverige 5, Stockholm 1991

Norberg, R, och Wilcke-Lindqvist, I, *Karls kyrkoruin i Uppland*. Sveriges kyrkor, Uppland bd V: 7, Rättelser och tillägg till Uppland band V, Stockholm 1967

Rahmkvist, E, *Sockenkyrkorna i Vallentuna*. Stencil 1984

Sockenbeskrivningar från 1850-talet. Vallentuna socken. Vallentuna hembygdsförening 1979

Sundström, L, *Vallentuna kyrkogård*, Stockholms läns museum, Rapport 2006:30

Tuulse, A, *Kyrkor i Vallentuna härad*, Sveriges Kyrkor, Uppland bd V:2, Stockholm 1954

Tuulse, A, *Vallentuna kyrka*, beskrivning utg. av Ärkestiftets stiftsråd, red B. I. Kilström, u.å.

Vallentuna Anno Domini 1198, Vallentuna-kalendariet och dess tid, redaktör Staffan Helmfrid, Vallentuna kulturnämnd, Väster-
vik 1998

Wallström, E, *Vallentuna kyrka*. Stockholms läns museum, Rapport 2002:11.

Vängby, S *Minnesskrift till Vallentuna kyrkas återinvigning 23.12.1937*. Stockholm 1937